

Stjórnarskrá Íslands, ódagsett með athugasemdum Bjarna Benediktssonar

---

Bjarni Benediktsson – Stjórnarskrá Íslands, ódagsett með athugasemdum Bjarna Benediktssonar

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

---

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnámálamaðurinn
Askja 2-3, Örk 7

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Stjórnarskrá Íslands.

I.

1. gr.

Stjórnskipulagið er þingbundin lýðveldisstjórn.

2. gr.

Alþingi og forseti fara saman með löggjafarvaldið. Forseti og önnur stjórnvöld samkvæmt stjórnarskrá þessari og öðrum landslögum fara með framkvæmdarvaldið. Dómendur fara með dómsvaldið.

II.

3. gr.

Sameinað alþingi kýs forseta.

4. gr.

Kjörgengur til forseta er hver 35 ára gamall maður, sem fullnægir skilyrðum kosningarréttar til alþingis að fráskildu búsetuskilyrðinu.

5. gr.

Til þess að kosning forseta sé lögmæt, þurfa meira en þrjú fjórðu hlutar þingmanna að vera á fundi og skila þar gildu atkvæði. Rétt kjörinn forseti er sá, er fær meira en helming greiddra atkvæða þeirra, er á fundi eru. Ef sá atkvæðafjöldi næst ekki, skal kjósa af nýju óbundinni kosningu. Ef enginn fær þá heldur nógu mörg atkvæði, skal kjósa um þá tvo, er flest fengu atkvæði í síðari óbundnu kosningunni. En ef fleiri hafa þá hlotið jafnmörg atkvæði, ræður hlutkesti, um hverja tvo skuli kjósa. Ef þeir fá báðir jafnmörg atkvæði í bundnu kosningunni, ræður hlutkesti, hvor þeirra verður forseti.

6. gr.

Forseti skal kosinn til sjö ára. Kosning nýs for-

seta skal fara fram á síðasta ársfjórðungi, áður en kjörtímabili hins er lokið.

7. gr.

Nú deyr forseti eða lætur af störfum, áður en kjörtíma hans er lokið, og skal þá kjósa nýjan forseta til næstu sjö ára. Alþingi skal koma saman í því skyni innan mánaðar.

8. gr.

Nú verður sæti forseta laust eða hann getur ekki gegnt störfum um sinn vegna dvalar erlendis, sjúkleika eða af öðrum ástæðum, og skulu þá forsætisráðherra, forseti sameinaðs alþingis og forseti hæstaréttar fara með forsetavald. Ef ágreiningur verður þeirra í milli, ræður meiri hluti.

9. gr.

Forseti má ekki vera alþingismaður né hafa með höndum launuð störf í þágu opinberra stofnana eða einka-atvinnufyrirtækja.

Ákveða skal með lögum greiðslur af ríkisfé til forseta og þeirra, sem fara með forsetavald. Óheimilt skal að lækka greiðslur þessar til forseta kjörtímabil hans.

10. gr.

Forseti vinnur eið eða drengskaparheit að stjórnarskránni, er hann tekur við störfum. Af eiðstaf þessum eða heiti skal gera tvö samhljóða frumrit. Geymir alþingi annað, en þjóðskjalasafnið hitt.

11. gr.

Forseti er ábyrgðarlaus á stjórnarathöfnum. Svo er og um þá, er störfum hans gegna.

Forseti verður ekki sóttur til refsingar, nema með samþykki alþingis.

Sameinað alþingi getur samþykkt, að forseti skuli þegar láta af störfum, enda beri 10 þingmenn hið fæsta fram tillögu um það, þrjú fjórðu hlutar þingmanna séu á fundi og sé tillagan samþykkt með að minnsta kosti þremur fjórðu

gildra atkvæða þeirra, sem á fundi eru.

12. gr.

Forseti hefur aðsetur í Reykjavík.

13. gr.

Forseti letur ráðherra framkvæma vald sitt.

Ráðuneytið hefur aðsetur í Reykjavík.

14. gr.

Ráðherrar bera ábyrgð á embættisrekstri sínum.

Ráðherraábyrgð er ákveðin með lögum. Alþingi getur kært ráðherra fyrir embættisrekstur þeirra. Landdómur dæmir þau mál.

15. gr.

Forseti skipar ráðherra og veitir þeim laun. Hann ákveður tölu þeirra og skiptir störfum með þeim.

16. gr.

Forseti og ráðherrar skipa ríkisráð, og hefur forseti þar forsæti.

Lög og mikilvægar stjórnaráðstafanir skal bera upp fyrir forsæta í ríkisráði.

17. gr.

Ráðherra-fundi skal halda um nýsmáli í lögum og um mikilvæg stjórnarmálefni. Evi skal og ráðherrafund halda, ef einhver ráðherra óskar að bera þar upp mál. Fundunum stjórnar sá ráðherra, er forseti hefur kvatt til forsætis, og nefnist hann forsætisráðherra.

18. gr.

Sá ráðherra, sem mál hefur undirritað, ber það að jafnaði upp fyrir forsæta. Ef annar ráðherra gerir það, ber hann ábyrgð á því, að málið sé rétt flutt, en annars ber hann ekki sérstaka stjórnskipulega ábyrgð á því, nema hann hafi tekið hana á sig með öðrum hætti.

19. gr.

Undirskrift forsæta undir löggjafarmál eða stjórnar-

erindi veitir þeim gildi, er ráðherra ritar undir þau með honum.

20. gr.

Forseti veitir þau embætti, er lög mæla.

Engan má skipa embættismann, nema hann hafi íslenskan ríkisborgararétt. Embættismaður hver skal vinna eið eða drengskaparheit að stjórnarskránni.

Nú er embætti lagt niður, og á þá sá, er því gegndi, rétt til 2/3 hluta þeirra embættislauna, er hann hafði þá, næstu 4 árin, þó aldrei lengur en þar til mátt hefði leysa hann frá embætti fyrir aldurs sakir. Ef embættismaður fær á nefndu tímabili annað embætti, mega samanlagðar embættistekjur hans og áður nefndur launahluti ekki nema meira en tekjur niðurlagða embættisins. Þegar liðinn er sá tími, er embættismanni voru greidd laun vegna niðurlagningar embættis, enda hafi hann ekki fengið annað embætti, á hann rétt til eftirlauna og lífeyris lögum samkvæmt.

Forseti getur vikið þeim frá embætti, er hann hefur veitt það. Embættismaður, sem vikið er frá að ósekju, sətir ákvæðum 3. málsgreinar.

Forseti getur flutt embættismann úr einu embætti í annað, enda missi þeir einskis í af embættistekjum sínum, og sé þeim veittur kostur á að kjósa um embættaskiptin eða lausn frá embætti með rétti til helmings af launum þeim, er þeir þá höfðu, og að öðru leyti með þeim kjörum, er í 3. málsg. segir.

Með lögum má veita ákveðnum embættismannaflokkum sömu réttindi, sem veitt eru dómurum þeim, er ekki hafa umboðsstörf á hendi.

21. gr.

Forseti gerir samninga við önnur ríki. Þó getur hann enga slíka samninga gert, ef þeir hafa í sér fólgið afsal eða kvaðir á landi eða landhelgi eða ef þeir horfa til breytinga á stjórnarhögum ríkisins, nema samþykki alþingis komi til.

22. gr.

Forseti stefnir saman alþingi ár hvert og ákveður, hvenær því skuli slitið. Þingi má eigi slíta, fyrr en fjárlög eru samþykkt. Forseti kveður alþingi til aukafunda, þegar nauðsyn er til.

23. gr.

Forseti getur frestað fundum alþingis tiltekinn tíma, þó ekki lengur en tvær vikur og ekki nema einu sinni sama þingi. Alþingi getur þó veitt forseta samþykki til afbrigða frá þessum ákvæðum.

24. gr.

Forseti getur rofið alþingi. Skal þá láta nýjar kosningar fara fram svo fljótt sem föng eru á, enda komi alþingi saman eigi síðar en átta mánuðum eftir þingrof.

25. gr.

Forseti getur látið leggja fyrir alþingi frumvörp til laga og annarra samþykkt.

26. gr.

Ef alþingi hefur samþykkt lagafrumvarp, skal það lagt fyrir forseta til staðfestingar, og fær staðfestingin, því lagagildi. Nú synjar forseti lagafrumvarp\staðfestingarn, og fær það þó engu að síður lagagildi, en leggja skal það þá svo fljótt sem kostur er undir atkvæði allra kosningaberra manna í landinu til samþykktar eða synjunar með leynilegri atkvæðagreiðslu. Lögin falla úr gildi, ef samþykkis er synjað, en ella halda þau gildi sínu.

27. gr.

Birta skal lög. Um birtingarháttu og framkvæmd laga fer að landslögum.

28. gr.

Þegar brýna nauðsyn ber til, getur forseti gefið út bráðabirgðalög milli þinga. Ekki mega þau þó ríða í bág við stjórnaðskrána. Eftir skulu þau lögð fyrir næsta alþingi

á eftir.

Nú samþykkir alþingi ekki bráðabirgðalög, og falla þau þá úr gildi.

Bráðabirgðafjárlög má ekki gefa út, ef alþingi hefur samþykkt fjárlög fyrir fjárhagstímabilið.

29. gr.

Forseti getur ákveðið, að saksókn fyrir afbrot skuli niður falla, ef ríkar ástæður eru til. Hann náðar menn og veitir almenna uppgjöf saka. Ráðherra getur hann þó eigi leyst undan saksókn né refsingu, sem landsdómur hefur dæmt, nema með samþykki alþingis.

30. gr.

Forseti veitir annað hvort sjálfur eða með því að fela það öðrum stjórnfrvöldum undanþágur frá lögum samkvæmt reglum, sem farið hefur verið eftir hingað til.

III.

31. gr.

Á alþingi eiga sæti allt að 49 þjóðkjörnir þingmenn, kosnir leynilegum kosningum, þar af

a. 32 í einmennings- og tvímenningskjördæmum þeim, sem nú eru. Kosning þeirra er óhlutbundin. Skipta má tvímenningskjördæmum með lögum.

Deyi þingmaður, kosinn í þessum kjördæmum, á kjörtímanum eða fari frá, þá skal kjósa þingmann í hans stað fyrir það, sem eftir er kjörtímans.

b. 6 í Reykjavík. Kosning þeirra er hlutbundin. Jafnmargir varamenn skulu kosnir samtímis og á sama hátt.

c. Allt að 11 þingmenn til jöfnunar milli þingflokka, svo að hver þeirra hafi þingsæti í sem fyllstu samræmi við atkvæðatölu sína við almennar kosningar. Heimilt er flokkum að hafa landslista í kjöri við almennar kosningar, enda greiði þá kjósendur atkvæði annaðhvort frambjóðanda í kjördæmi eða landslista. Frambjóðendur þess flokks, sem landslista hefur í kjöri og nær jöfnunarþingsæti, taka

sæti eftir þeirri röð, sem þeir eru í á listanum að lok-
inni kosningu. Skal að minnsta kosti annaðhvert sæti tíu
efstu manna á landslista skipað frambjóðendum flokksins
í kjördæmum utan Reykjavíkur. Að öðru leyti fer um skip-
un jöfnunarpingsæta eftir kosningalögum. Þafnmargir vara-
menn skulu kosnir jöfnunarpingsætum samtímis og á sama hátt.

Þingmenn skulu kosnir til 4 ára.

32. gr.

Alþingi skiptist í tveir deildir, efri þingdeild og
neðri þingdeild. Á þriðjungur þingmanna sæti í efri deild,
en tveir þriðju hlutar í neðri deild. Verði tala þingmanna
þannig, að ekki sé unnt að skipta til þriðjunga í deildirnar,
eiga þeir þingmenn, einn eða tveir, sem umfram eru, sæti í
neðri deild.

Þingmenn til efri deildar skal kjósa í sameinuði
þingi hlutbundnum kosningum.

33. gr.

Kosningarrétt við kosningar til alþingis hafa allir,
karlar sem konur, sem eru 21 ára eða eldri, þegar kosning fer
fram, eru fjárráðir, hafa ríkisborgararétt hér á landi og hafa
verið búsettir í landinu síðasta árið áður en kosning fer fram.
Þó getur enginn átt kosningarrétt, sem hefur verið sviptur
honum með dómi í opinberu máli.

Kosningarlög setja að öðru leyti nánari reglur um
alþingiskosningar.

34. gr.

Kjörgengur til alþingis er hver, sem kosningarrétt á.
Þeir dómendur, er ekki hafa umboðsstörf á hendi,
eru þó ekki kjörgengir. Sama er um saksóknara ríkisins, ef
hann verður skipaður.

IV.

35. gr.

Reglulegt alþingi skal saman koma ár hvert hinn

15. dag febrúarmánaðar eða næsta virkan dag, ef helgidagur er, hafi forseti ekki tiltekið annan samkomudag fyrr á árinu.

Samkomudegi alþingis má breyta með lögum.

36. gr.

Alþingi er friðheillagt. Enginn má raska friði þess né frelsi.

37. gr.

Samkomustaður alþingis er jafnaðarlega í Reykjavík. Þegar sérstaklega er ástætt, getur forseti ákveðið, að alþingi skuli koma saman á öðrum stað á Íslandi.

38. gr.

Hver þingmaður hefur rétt til að bera upp á alþingi innan þess tíma, sem mælt er í þingsköpum, frumvörp til laga og annarra samþykktu til umræðu og ályktunar.

39. gr.

Sameinað alþingi og hvor þingdeild getur skipað nefndir þingmanna sinna til að rannsaka mikilvæg mál, er almenning varða, og veitt þeim rétt til að heimta skýrslur, munnlegar og bréflugar, bæði af embættismönnum og einstökum mönnum.

40. gr.

Engan skatt má ~~á~~leggja, né breyta, né ~~af~~taka, nema með lögum. Ekki má heldur taka lán, er skuldbindi ríkið, né selja eða með öðrum hætti láta af hendi neina af fasteignum ríkisins né afnotarétt þeirra, nema sankvæmt lagaheimild.

41. gr.

Ekkert gjald má greiða af hendi, nema heimild sé til þess í fjárlögum eða fjáráukalögum.

42. gr.

Fyrir hvert reglulegt alþingi skal, þegar er það er saman komið, leggja frumvarp til fjárlaga fyrir það fjárhagsár, sem í hönd fer, og skal í frumvarpinu fólgin greinar-

gerð um tekjur ríkisins og gjöld.

Frumvarp til fjárlaga og fjáráukalaga skal leggja fyrir sameinað þing og afgreiða þar með 3 umræðum.

43. gr.

Sameinað alþingi kýs 3 yfirskoðunarmenn, og skulu þeim veitt laun fyrir starfa sinn. Þeir skulu kosnir með hlutfallskosningu. Yfirskoðunarmenn þessir eiga að gagnskoða árlega reikninga um tekjur og gjöld ríkisins og athuga, hvort tekjur þess séu þar allar taldar og hvort nokkuð hafi verið af hendi greitt án heimildar. Þeir geta, hver um sig, tveir eða allir, krafist að fá allar skýrslur þar og skjöl, sem þeim þykir þurfa. Síðan skal safna þessum reikningum fyrir hvert fjárhagstímabil í einn reikning og leggja fyrir alþingi frumvarp til laga um samþykkt á honum og athugasemdir yfirskoðunarmanna.

Rétt er yfirskoðunarmönnum, einum eða fleirum, að fá að sjá reikninga og bækur ríkisféhirðis og ráðuneytanna fyrir ár það, sem er það líða eða þiðir er. Þyki þeim nokkuð athugasvert, skulu þeir gera eftirmönnum sínum vísbendingu um það skriflega.

44. gr.

Ekkert lagafrumvarp, að fjárlögum og fjáráukalögum undanskildum, má samþykkja fyrr en það hefur verið rétt þrisvar sinnum í hvorri þingdeild.

45. gr.

Þegar lagafrumvarp er samþykkt í annari hvorri þingdeild, skal það lagt fyrir hina deildina, svo sem það var samþykkt. Ef þar verða breytingar á gerðar, fer frumvarpið aftur til fyrri þingdeildar. Ef hér verða aftur gerðar breytingar, fer það af nýju til hinnar deildarinnar.

Nú gengur enn eigi saman, og ganga þá báðar deildirnar saman í eina málstofu, og er þá málinu lokið með einni umræðu í sameinuðu alþingi.

Þegar alþingi skipar eina málstofu, þarf meira en helmingur þingmanna úr hvorri þingdeild að vera á fundi og eiga þátt í atkvæðagreiðslu, til þess að fullnaðarsamþykkt verði lögð á mál. Ræður þá atkvæðafjöldi úrslitum um einstök málsatriði. En eigi ná þó lagafrumvörp, önnur en frumvörp til fjárlaga og fjáraukalaga, fullnaðarsamþykki, nema tveir þriðjungar greiddra atkvæða séu með þeim.

46. gr.

Alþingi sker sjálfst úr, hvort þingmenn þess séu löglega kosnir, svo og úr því, hvort þingmaður hafi misst kjörgengi.

47. gr.

Sérhver nýr þingmaður skal vinna eið eða ærengskaparheit að stjórnarskránni, þegar er kosning hans hefur verið tekin gild.

48. gr.

Alþingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína og eigi við einnar reglur frá kjósendum sínum.

Opinberir starfsmenn, sem kosnir verða til alþingis, þurfa ekki leyfi yfirboðara sinna til þess að þiggja kosningu, en skyldir eru þeir til að annast um á sinn kostnað, að stöðu þeirra verði gegnt á viðunandi hátt.

49. gr.

Meðan alþingi stendur yfir, má ekki taka neinn alþingismann fastan fyrir skuldir án samþykkis sameinaðs alþingis né heldur setja hann í gæzluvarðhald eða höfða opinbert mál á móti honum, nema hann sé staðinn að refsiverðu broti.

Enginn alþingismaður verður krafinn reikningsskaper utan þings fyrir það, sem hann hefur sagt í þinginu, nema sameinað alþingi leyfi.

50. gr.

Nú glatar alþingismaður kjörgengi, og missir hann þá rétt þann, er þingkosning hafði veitt honum.

51. gr.

Ráðherrar eiga samkvæmt embættisstöðu sinni sæti á alþingi, og eiga þeir rétt á að taka þátt í umræðum eins oft og þeir vilja, en gæta verða þeir þingskapa. Atkvæðisrétt eiga þeir þó því að eins, að þeir séu jafnframt alþingismenn.

52. gr.

Hvor þingdeild og sameinað alþingi kys sjálfst forseta sína og ritara.

53. gr.

Hvorug þingdeildin getur gert samþykkt um mál, nema meira en helmingur þingdeildarmanna sé á fundi og greiðá þar atkvæði.

54. gr.

Heimilt er hverjum alþingismanni að bera upp sérhvert almennt mál í þingdeild sinni eða í sameinuðu alþingi, ef hún eða það leyfir, og beiðast um það skýrslu ráðherra.

55. gr.

Sameinað alþingi eða þingdeild má ekki taka við neinu málefni, nema einhver, sem þar á sæti, flytji það.

56. gr.

Nú þykir sameinuðu alþingi eða þingdeild ekki ástæða til að gera aðra ályktun um eitthvert málefni, og má þá vísa því til ráðherra.

57. gr.

Fundir beggja þingdeilda og sameinaðs alþingis skulu haldnir í heyranda hljóði. Þó getur forseti eða svo margir þingmenn sem til er tekið í þingsköpum krafist, að öllum utanþingsmönnum sé vísað brott, og sker þá þingfundur úr, hvort ræða skuli málið í heyranda hljóði eða fyrir luktum dyrum.

58. gr.

Þingskóp sameinaðs alþingis og beggja deilda þess

skulu sett með lögum.

V.

59. gr.

M 2333 A

Skipun dómsvaldsins verður eigi ákveðin/með lögum.

60. gr.

Dómendur skera úr öllum ágreiningi um embættistakmörk yfirvalda. Þó getur enginn, sém um þau leitar úrskurðar, komið sér hjá að hlýða yfirvaldsboði í brád með því að skjóta málinu til dóms.

61. gr.

Dómendur skulu í embættisverkum sínum fara einungis að lögum. Þeim dómendum, sem ekki hafa umboðsstörf á hendi, verður ekki vikið úr embætti nema með dómi, og ekki verða þeir heldur fluttir í annað embætti gegn vilja sínum, nema þegar verið er að koma nýrri skipun á dómstólaná. Þó má veita þeim dómara, sem orðinn er fullra 65 ára gamall, lausn frá embætti, en eigi skal hann missa neins í af launum sínum.

VI.

62. gr.

Hin evangelíska lúterska kirkja skal vera þjóðkirkja á Íslandi, og skal ríkisvaldið að því leyti styðja hana og vernda.

Breyta má þessu með lögum.

63. gr.

Landsmenn eiga rétt á að stofna félög til að þjóna guði með þeim hætti, sem bezt á við sannfæringu hvers eins. Þó má ekki kenna eða fremja neitt, sem er gagnstætt góðu siðferði og allsherjarreglu.

64. gr.

Enginn má neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum réttindum fyrir sakir frúarbragða sinna, né heldur má nokkur fyrir þá sök skotast undan almennri félagsskyldu.

Enginn er skyldur til að inna af hendi persónuleg gjöld til neinnar annarrar guðsdýrkunar en þeirrar, er hann sjálfur aðhyllist.

Nú er maður utan þjóðkirkju og eigi í öðru viðurkenndu trúfélagi, og geldur hann þá til Háskóla Íslands eða einhvers styrktarsjóðs við þann skóla, eftir því sem á verður kveðið, gjöld þau, er honum ella hefði borið að greiða til þjóðkirkjunnar. Skipa má gjaldi þessu með lögum.

VII.

65. gr.

Hvern þann, sem tekinn er fastur, skal án undandrátta leiða fyrir dómara. Láti dómari maðinn eigi jafn skjótt lausan, skal hann, áður en sólarhringur sé liðinn, leggja rökstuddan úrskurð á, hvort maðurinn skuli settur í gæzluvarðhald. Megi láta hann lausan gegn tryggingu, þá skal ákveða í úrskurði, hver og hversu mikil hún skuli vera.

Úrskurði dómara má þegar skjóta til mæra dóms að hætti opinberra mála.

Engan má setja í gæzluvarðhald fyrir sök, er aðeins varðar fésekt eða varðhaldi.

66. gr.

Heimilið er friðheilagt. Ekki má gera húsrétt né kyrrsetja bréf og önnur skjöl og rannsaka þau, nema eftir dómsúrskurði eða sérstakri lagaheimild.

67. gr.

Eignarrétturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína, nema almenningsþörf krefji. Þarf til þess lagafyrirmæli, og komi fullt verð fyrir.

68. gr.

Enginn útlendingur getur fengið ríkisborgararétt, nema með lögum.

Um heimild útlendinga til þess að eiga fasteignarréttindi hér á landi skal skipað með lögum.

69. gr.

Engin bönd má leggja á atvinnufrelsi manna, nema almenningsheill krefji, enda þarf lagaboð til.

70. gr.

Sá skal eiga rétt á styrk úr almennum sjóði, sem eigi fær séð fyrir sér og sínum, og sé eigi öðrum skylt að framfæra hann, en þá skal hann vera skyldum þeim háður, sem lög áskilja.

71. gr.

Hafi foreldrar eigi efni á að fræða sjálf börn sín, eða séu börnin munaðarlaus og öreigar, er skylt að sjá þeim fyrir uppfærðingu og framferi af almannafé.

72. gr.

Hverjum manni er rétt að láta í ljósi hugsanir sínar á prenti. Þó verður hann að ábyrgjast þær fyrir dómi. Rit-skoðun og aðrar tálmanir fyrir prentfrelsi eru óheimilar.

73. gr.

Rétt er mönnum að stofna félög í sérhverjum lög-
legum tilgangi, án þess að sækja þurfi um leyfi til þess. Félagi má eigi elita með stjórnarráðstöfun. Þó má banna félag um sinn, þen þá skal þegar höfða mál til félagslita.

74. gr.

Rétt er mönnum að koma saman vopnlausir. Lögreglu-
stjórn er heimilt að vera við almennar samkomur. Banna má
mannfundir undir berum himni, þegar uggvent þykir, að af þeim
leiði óspektir.

75. gr.

Hverjum vopnfærum manni er skylt að taka þátt í
vörn landsins, eftir því sem kann að verða mælt í lögum.

76. gr.

Rétti sveitarfélaga til að ráða sjálf málefnum sín-
um með umsjón ríkisstjórnar skal skipað með lögum.

77. gr.

Skattamálum skal skipað með lögum.

78. gr.

Sérréttindi, er bundin séu við aðal, nafnbætur eða lögtign, má eigi taka í lög.

79. gr.

Tillögur, hvort sem þær eru til breytinga eða viðauka á stjórnarskrá þessari, má bera upp bæði á reglulegu alþingi og auka-alþingi. Nái tillagan samþykki alþingis, skal rjúfa það þá þegar og stofna til almennra kosninga af nýju. Samþykki alþingi ályktunina enn óbreytta, þá er hún þegar gild stjórnskipunarlög.

Nú samþykkir alþingi breytingu á kirkjuskipun ríkisins samkvæmt 62. gr., og skal þá leggja það mál undir atkvæði allra kosningarbærra manna í landinu til samþykktar eða synjunar, og skal atkvæðagreiðslan vera leynileg.

Ákvæði um stundabækur.

1. Kosningarrétti og kjörgengi til alþingis halda að öðru jöfnu þeir menn, er þann rétt höfðu, þegar stjórnarskrá þessi kemur til framkvæmda, þótt eigi séu þeir íslenskir ríkisborgarar.

2. Þeir menn, er eftir eldri reglum hafa misst kosningarrétt og kjörgengi sakir flekkaðs mannorðs, öðlast þann rétt, er þeir hafa fengið uppreist æru að lögum.

Greinargerð.

Í frv. þessu eru fyrst og fremst gerðar þær breytingar á stjórnarskránni, sem leiðir af niðurfalli dansk - íslenskra sambandslaga og af því, að forseti kemur í stað konungs. Aðrar breytingar miða ýmist að því að gera ákvæði stjórnarskrárinnar skýrari þæ eru einungis orðalagabreytingar, vegna þess að svo hefur verið talið betur fara.

Um I.

Um 1. gr.

Hér er sagt ^{hvort} stjórnkipulagið skuli vera. Lýðveldisstjórn kemur í stað konungsstjórnar áður. Eftir sem áður er tekið fram, að stjórnin skuli vera þingbundin, og er það nauðsynlegt m. a. til þess, að þingið haldi rétti sínum til áhrifa á skipun og lausn ráðherra.

Um 2. gr.

Efnisbreyting er sú, að forseti kemur í stað konungs. Þá er og leitað við að orða betur en áður, hver/ir í raun og veru fara með framkvæmdarvaldið.

Um II.

Um 3. gr.

Samkvæmt óskum ríkisstjórnarinnar er gert ráð fyrir, að sameinað alþingi kjósi forseta. Þniga sterk rök að þessu, m. a. þau, að á þenna veg verður minni truflun af kosningu nýs forseta en vera myndi, ef hann væri kosinn með alþjóðáttkvæði. ^{Fer} ~~Er~~ einnig vel á því, að alþingi kjósi forseta, þar sem atkunin er sú, að það haldi sama valdi í mál-efnum ríkisins og það hefur haft, og forseti verður því háður þinginu með svipuðum hætti og konungur nú er í framkvæmd.

Um 4. gr.

Ekki þykir hlýða, að yngri maður en 35 ára gamall geti orðið forseti, því að til starfans þarf, auk margs ann-

ars, lipurð og mannþekkingu, sem ekki fæst nema með nokkrum aldri. Gert er ráð fyrir, að forseti megi hvorki vera sviptur fjárræði né hafa verið sviptur kosningarrétti til alþingis með dómi í opinberu máli, en slíkt mundi eigi verða gert, nema maður hafi framið refsiverðan verknað, svívirðilegan að almenningsáliti. Þessi skilyrði sýnast eigi geta orkað tvímalis. Hitt er e. t. v. hæpnara, hvort rétt sé að krefjast þess af forseta, að hann sé íslenskur ríkisborgari. Ótækt sýnist þó að krefjast ekki þessa um hina æstu virðingarstöðu í ríkinu. Enda er hægur hjá, ef alþingi vill gera þann, sem ekki er ríkisborgari, ~~á borgarréttum~~, að veita honum fyrst borgarréttinn með lögum og kjósa hann síðan. Aftur á móti virðist ástæðulaust að krefjast undanfarinnar búsetu af forseta.

Um 5. gr.

Rétt sýnist að gera all-þrangan kröfur um fundarsókn og þátttöku í atkvæðagreiðslu, þegar forseti er kosinn. Að öðru leyti eru ákveði greinarinnar sniðin eftir fyrirmælunum um kosningu forseta alþingis.

Um 6. gr.

Álitamál er, til hve langs tíma kjósa skuli forseta, en með því að hafa kjörtímabilið nokkuð langt skapast líkur fyrir aukinni reynslu forseta í starfinu, og truflanir vegna tíðra forsetaskipta verða minni. Í 11. gr. eru hinsvegar fyrirmáli um að losna megi við ófaran forseta, þó að kjörtími hans sé ekki liðinn.

Um 7. gr.

Þjálfsgagt sýnist, að sá, sem kosinn er í stað forseta, er deyri eða létur af störfum, áður en kjörtími hans er lokið, sé kosinn til fulls kjörtímabils.

Um 8. gr.

Éðlilegt er, að æstu handhafar hinna þriggja greina ríkisvaldsins, framkvæmdarvalds, löggjafarvalds og dómsvalds, fari með vald forseta, þegar hann nýtur ekki við, og er það hér lagt til.

Um 9. gr.

Best fer á því, að forseti gegni yfirleitt ekki öðrum störfum en forsetastarfinu, og er í fyrri mgr. leitast við að hindra það. Til þess er atlazt, að forseti megi þó hafa með höndum ólaunuð trúnaðarstörf, E. d. varðandi mammúðarmál o. þ. h. Þá mundi og t. d. vísindamanni vera heimilt að vinna að rannsóknum sínum, rita um þær og taka fé fyrir, skáldsagnahöfundur að rita skáldverk og fá ritlaun o. s. frv.

Fyrri hluti síðari mgr. er hliðstæður því, sem um konung hefur gilt. Síðari hlutinn er aftur á móti nýmáli í íslenskum lögum. En ákvæðið miðar að því að hindra, að fjárhagslegum þvingunarráðum verði beitt gegn forseta eða alþingi eftir á reyni með þessum hætti að ná sér niðri á forseta. Með fyrirmálinu er einungis verndaður réttur forseta til sömu krónutölu og hann í upphafi hafði, en engan veginn tryggt, að kaupmáttur krónunnar haldist óbreyttur.

Um 10. gr.

Samsvarar því, sem um konung hefur gilt.

Um 11. gr.

Rétt virðist, að forseti og þeir, er störfum hans gegna, séu ábyrgðarlausir á stjórnarathöfnum eins og konungur hefur verið, enda á valdið eftir sem áður í raun og veru að vera ^{líkindur} ~~hjá~~ ráðherrunum. Hinsvegar sýnist ástæðulaust, að forseti sé ábyrgðarlaus, ef svo ólíklega færi, að hann gerði sig sekan um refsiverðan verknað utan embættis síns. Nauðsynlegt er þó að firra forseta óþarfri áreitni, og er því áskilið, að samþykki alþingis þurfi til þess, að hann verði sóttur til refsingar.

Hugsanlegt er, að þau atvik beri að höndum, að ótækt sé, að forseti gegni lengur starfa sínum, en hann fáist þó ekki til þess með góðu að láta af honum. Alþingi verður því að hafa heimild til þess að svipta hann forsetatigninni, en jafnframt verður að búa svo um, að ekki sé hvatvíslega í það ráðizt né ákvörðun um það tekin, nema mikill meiri hluti þingmanna sé því fylgjandi. Þessu er reynt að ná með

ákv. 3. mgr. 11. gr.

Um 12. gr.

Sjálfsgagt sýnist, að embættisaðsetur forseta sé í höfuðborg landsins, Reykjavík. Ákv^{af} hindrar auðvitað ekki, að forseti megi hafa sumarbústað o. þ. h. annarsstaðar.

Um 13. gr.

Ákvæði greinarinnar eru að efni hin sömu og nú gilda.

Um 14. gr.

Hér segir, að ráðherrar beri ábyrgð á embættisrekstri sínum, þar sem nú er sagt, að þeir beri ábyrgð á stjórnarframkvæmdum öllum. Breytingin er í samræmi við réttan skilning á núgildandi ákvæði. Að öðru leyti eru fyrirmælin hin sömu og áður.

Um 15. - 20. gr.

Efnisbreytingar eru þær einar, sem leiða af því, að forseti kemur í stað konungs. Að öðru leyti hefur einungis verið vikið við orðum, þar sem svo hefur þótt betur fara.

Um 20. gr.

Ákvæði stjórnarskrárinnar um embættismenn eru nú mjög ófullkomin og óljós, og er hér leitast við að bæta úr því.

Fyrirmælin um veitingu embætta, skilyrði fyrir skipun og heitvinningu eru að efni hin sömu og áður.

Það ráð er tekið að setja fastar reglur um, hverjar bætur embættismaður skuli fá, ef embætti hans er lagt niður, hann er settur frá að ósekju eða fluttur á milli embætta. Nú mundu beturnar, a. m. k. í tveimur fyrirnefndum tilfellum, fara eftir mati dómstólanna, en réttara sýnist og hagkvæmara bæði fyrir ríki og embættismann, að fyrirfram séu settar um þetta reglur. Er þá gert ráð fyrir, að hlutur þess embættismanns, sem settur er frá að ósekju, sé jafn þess, er embætti hans er lagt niður. Sá, sem ekki vill hlíta því að vera fluttur á milli embætta, far aftur á móti minni bætur, vegna þess að hann á kost á að halda embætti með a. m. k. sömu tekjum

og hinu fyrra fylgdú. Sá, sem frá er vikið, vegna þess að hann hefur brotið af sér, fær vitanlega engar batur.

Um einstök atriði má geta þess, að í ákvæðinu um, að maður, sem fær nýtt embætti á hinum tilskilda tíma, megi ekki í samanlögðum tekjum nýja embættisins og hins tiltekna launahluta hins fyrra fara fram úr tekjum þess, felst engan veginn, að hann megi ekki fá nýtt embætti, sem harri tekjur fylgi en hinu fyrra. Ef svo er, fellur launahluti fyrra embættisins einungis alveg niður.

Niðurlagsákvæðið er skýrar orðað en samsvarandi ákvæði er nú, en hið sama að efni.

Um 21. gr.

Sú ein breyting er gerð, að forseti kemur í stað konungs.

Um 22. gr.

Í þessari grein er, að forseta undanteknum, einungis um að ræða orðalagsbreytingar frá fyrri ákvæðum.

Um 23. gr.

Hér er orðalagi nokkuð vikið við, en efnisbreyting er sú ein, auk þess að forseti kemur í stað konungs, að sama þingi má ekki fresta nema einu sinni án samþykkis alþingis, þar sem áður mátti ekki fresta því nema einu sinni á ári. Það fyrirmæli er óljóst, og sýnist hitt bæði heppilegra að efni og með öllu ótvísett að formi.

Um 24. gr.

Nokkurs tvímælis hefur þótt orka um það, hvort skylt væri að láta þingkosningar fara fram innan tveggja mánaða frá þingrofi eða hvort nóg væri að auglýsa þar og boða til þeirra innan þessa tíma. Síðari skilningurinn er hálgaður af venju, og er hér í samræmi við það þessi tveggja mánaða frestur alveg felldur niður. Í stað þess er ráðherrum að viðlagðri ábyrgð gert að skyldu að sjá um, að nýjar kosningar fari fram svo fljótt sem fäng eru á, en það, hvað hæfilegur tími skuli teljast í þessu efni, getur mjög farið eftir

atvikum hverju sinni, árstíðum o. s. frv. Hinu er haldið, að alþingi skuli koma saman innan átta mánaða frá þingrofi, enda hefur sá frestur stíð haft miklu meiri þýðingu en hinn. Í frv. er þó búið enn tryggilegar um en áður, þar sem ætlazt er til, að verði misbrestur á því, að alþingi verði stefnt til fundar innan þessa frests, þá geti það þegar að honum loknum komið saman af sjálfssáðum, en fram að þessu hefur verið talið, að það gæti þingið ekki gert fyrr en á hinum reglulega samkomudegi sínum.

Um 25. gr.

Eina efnisbreytingin er sú, að forseti kemur í stað konungs.

Um 26. gr.

Ekki hefur þótt fært að veita forseta algert synjunarvald, eins og konungur hefur haft, Forseta er einungis fenginn réttur til að skjóta lagafrumvörpum alþingis undir alþjóðaratkvæði. Er þess þá að gæta, að frumvarpið öðlast lagagildi þegar í stað, þó að forseti taki slíka ákvörðun, en fellur þá úr gildi aftur, ef það fær ekki meirihluta við atkvæðagreiðsluna. Ákvörðun um slíka staðfestingarsynjun eða málskot til þjóðaratkvæðis tekur forseti án þess að atbeini ráðherra þurfi að koma til. En ef ^{það er} um mikilvægt ~~er~~ ~~verið að ráða~~, gæti hæglega af synjunni leitt slíkt ósamkomulag milli forseta og ráðherra, að til ráðherraskipta eða annarra aðgerða alþingis kæmi.

Um 27. gr.

Hér er boðið að birta skuli lög, og felst í því, að landslýður skuli ekki fara eftir óbirtum lögum. Gert er ráð fyrir, að um birtingarháttu og framkvæmd laga sé kveðið á í landslögum, og er það réttara en það, sem nú segir, þar sem vitað er, að hvorki birting né almenn framkvæmd laga hefur í raun og veru verið í höndum konungs. Á það skal bent, að brýn nauðsyn er til, að lagaákvæðin um birtingu laga verði endurskoðuð og samin á ný.

Um 28. gr.

Akvæðin um bráðabirgðalög eru, að konungi undan-
teknum, óbreytt frá því, sem verið hefur, að öðru leyti en
því, að óverulegar orðalagsbreytingar eru gerðar.

Um 29. gr.

Fyrirmælin um niðurfall saksóknar, náðun og almenna
uppgjöf saka eru að efni til óbreytt, nema að forseti kemur
í stað konungs.

Um 30. gr.

Atlazt er til, að forseti veiti undanþágur frá lög-
um í stað konungs áður. Á leyfi er ekki sérstaklega minnt,
þar sem þau í þessu sambandi verða traúðlega greind frá und-
anþágum.

UUm III.

Um. 31. gr.

Akvæðin um skipun alþingis eru alveg óbreytt frá
því, sem fyrir var mælt í stjéskpl. 1934.

Um 32. gr.

Því er bæt við fyrirmælin um deildaskiptingu al-
þingis, hvernig þingmenn efti deildar skuli kosnir. Hér er *um*
slíkt grundvallaratriði að ~~þessu~~, að sjálfsagt er að mæla fyr-
ir um það í sjálfri stjórnarskránni, þó að það hafi fallið
niður úr gildandi stjórnarskrá, vafalaust fyrir vangá.

Um 33. gr.

Þar sem þær breytingar eru á orðnar, að ekki þykir
lengur ástæða til að halda fimm ára búsetuskilyrðinu fyrir
kosningarrétti, er látið nægja að krefjast búsetu síðasta árið
áður en kosning fer fram. Skilyrðið um óflekkað mannorð hef-
ur stíð verið nokkuð óákveðið, og virðist heppilegra, að svo
sé kveðið á, að maður ~~geti~~ missi kosningarrétt, ef svo er
berum orðum sagt með dómi í opinberu máli. Fer það þá eftir
landslögum hverju sinni, hvenær dómur kveður svo á, sbr. nú

3. mgr. 68. gr. almennra hegningarlaga frá 1940. Um kosningarréttarskilyrðin vísast enn fremur til ákvæðs um stundásakir. Loks er niðurfelld skýringin á því, hver þeir teljist fjár síns ráðandi, en sú skýring á vitanlega ekki við, eftir að þetta er ekki lengur krafist með kosningarréttarskilyrðis, en ekki lengur sett.

Um 34. gr.

Orðalag kjörgengisfyrirmalanna er að nokkru ~~stítt~~ stýtt frá því, sem verið hefur. Þá er því bætt við, að ef saksóknari ríkisins verði skipaður, skuli hann ekki fremur en umboðsstarfalausir dómendur vera kjörgengur til alþingis. Ef slíkur saksóknari verður skipaður, mundi það gert til þess að koma ákærvaldinu úr höndum pólitískra valdhafa, og er þá rétt að búa svo um, að sem mestar líkur séu til, að það takist.

Um IV.

Um 35. gr.

Berum orðum er sagt, að það er einungis samkomudagur alþingis, sem breytátt má með lögum, en ekki öll ákvæði greinanna, eins og orðalagið áður gaf í skyn, þó að önnur niðurstaða væri fundin með lögskýringu. Þá er forseti að sjálf-sögðu látinn koma í stað konungs um þingkvæðningu.

Um 36. gr.

Fyrri ákvæði er óbreytt.

Um 37. gr.

Forseti kemur í stað konungs, og að öðru leyti smávægileg orðabreyting frá fyrri ákvæði.

Um 38. gr.

Hér er hverjum þingmanni fenginn framkvæðisréttur að lögum og öðrum samþykktum. Með þessu er vikið frá því, sem áður var, að hvor þingdeild hefði þenna rétt. Í framkvæmd hefur þó hver einstakur þingmaður haft réttinn, enda er það samkvæmt þingskápum, þar sem nokkur tímatakörk eru þó sett þessum rétti. Gert er ráð fyrir, að þau takörk haldist.

Það er ljóst, að eftir að frumvörp til ýmiskonar samþykktu hafa nú um langt skeið verið flutt í sameinuðu þingi, að nokkru skv. beinni fyrirskipun þingskapa, á ekki framur við að áskilja deildunum þenna rétt. Hvar frv. ákuli borin upp, fer annars eftir öðrum ákv^{gáum} stjórnarskrárinnar og fyrirmælum þingskapa. Alveg eru fellt niður ákvæðið um ávörp, enda er það nú óþerft. Mundi það einnig komast undir aðrar samþykktir en lagafrv., ef á þyrfti að halda.

Um 39. gr.

Tekið er fram berum orðum, að bæði sameinað þing og hvor þingdeild geti skipað nefndir, í stað þess að áður var einungis hverri deild fenginn rétturinn. Sú taksörkun fékk þó ekki staðizt, a. m. k. ekki nú orðið, og er breytingin því sjálfsögð. Að öðru leyti er einungis um orðalagsbreytingar að ræða.

Um 40. - 47. gr.

Í greinum þessum eru að efni til alveg sömu ákvæði og í samsvarandi greinum nágildandi stjórnarskrár. Einungis var á nokkrum stöðum vikið við orðum, þar sem svo hefur þótt betur mega fara.

Um 48. gr.

Síðari mgr. veitir öllum opinberum starfsmönnum rétt til að þiggja kosningu til alþingis án samþykkis yfirboðara sinna, þar sem embættismönnum einum hefur fram að þessu verið fenginn þessi réttur berum orðum, þó að hinir hafi sennilega notið góðs af ákvæðinu fyrir ályktun þar analogiam. Ef ágreiningur yrði, mundu það að lokum verða dómstólarnir, sem úrskurðarvald eru um, hvort stöðunni væri gegnt á viðunandi hátt.

Um 49. gr.

Í samræmi við miklu minni þýðingu deildanna en í fyrstu var, er sameinað alþingi látið hafa ákvörðunarvald um, hvort afsala eigi í einstökum tilfellum hinri sérstöku vernd þingmanna. Þá er fyrri mgr. orðuð um í samræmi við þann skiln-

ing, sem stíð hefur verið í ákvæðið lagður. Þó heimilar orðalagið "refsivert brot" aðgerðir gegn þingsönnum í fleiri tilfellum en meðan um "glöp" var talað, en það orðalag var of óljóst.

Um 50. og 51. gr.

Þessar greinar eru með mjög óverulegum orðabreytingum samhljóða samsvarandi eldri ákvæðum.

Um 52. gr.

Það er berum orðum fram tekið, að þingdeildir og sameinað alþingi kjósi ritara sína, og orðið forseti haft í fleirtölu svo sem réttara er, þar sem ~~forseta~~ *forseta* ~~er~~ *er* ~~með~~ *með* ~~meiri~~ *meiri* ~~meiri~~ *meiri*.

Um 53. gr.

Hér er eldra ákvæði tekið upp með öllu óbreytt. Í 45. gr. segir um fundarsókn og atkvæðamagn í sameinuðu alþingi, og þarf því eigi að geta um það í þessari grein.

Um 54. - 56. gr.

Í þessum greinum er því breytt frá eldri ákvæðum, að sameinað alþingi er ~~al~~ *al* ~~stáðar~~ *stáðar* nefnt jafnframt deildum og gert þeim jafn réttshátt. Það er í samræmi við þá venju, sem á hefur komið, nema um fyrirspurnir skv. 54. gr. Þær hafa aldrei verið fluttar í sameinuðu þingi, en sá háttur sýnist nú vera orðinn alveg ástæðulaus.

Um 57. - 58. gr.

Að efni til alveg samhljóða fyrri fyrirmælum, en lítilsháttar orðabreytingar í fyrri greininni.

Um V.

Um 59. - 61. gr.

Eldri ákvæðum um dómvaldið og dómendur er haldið alveg óbreyttum að efni. Í síðustu greininni er orðum víkið við, vegna þess að svo hefur verið talið betur fara.

Um VI.

Um 62. - 64. gr.

Trúnaðafyrirmælin eru óhöggub að efni. Einungis er síðari hluta 64. gr. breytt, til þess að ótvírætt verði, að það sé eingöngu gjald utantrúfélagsmanna, sem skipa má með lögum, en allri greininni verði ekki breytt á þann hátt, eins og orðalagið áður gaf í skyn.

Um VII.

Um 65. gr.

Greinin er orðuð ~~um~~ frá því, sem áður var, aðallega til samræmis við hegningarlögin nýju.

Um 66. - 78. gr.

Allar þessar greinar eru að efni til alveg samhljóða samsvarandi fyrri ákvæðum, en á nokkrum stöðum hefur þótt rétt að breyta orðalagi.

Um 79. gr.

Þess er að gæta, að niður eru felldar tilvitnanir í dansk - íslensk sambandslög og þau ákvæði, sem á þeim hvíldu. Ákvæðum um breytingu á stjórnarskrá og kirkjusköpun er haldið óbreyttum að efni.

Um ákvæði um stundarsakir.

1. Rétt þykir, að þeir, sem þegar hafa öðlast kosningarrétt, vegna þess að þeir fengu hann, áður en íslenskur ríkisborgararéttur var skilyrði hans eða skv. ^{öbl.} haldi rétti sínum. Er það og í samræmi við ákvæði um stundarsakir í stjkskr. 1920.

2. Þar til hegningarlögin frá 1940 ganga í gildi, er kosningarréttur ekki dæmdur af manni í opinberu máli. Ákvæðið er nauðsynlegt til þess að þeir, sem fram að þeim tíma hafa misst réttinn, öðlist hann ekki fyrr en þeir hafa fengið uppræisn aru.